

זמן מקום

תכנים ארץ ישראלים | בלוח השנה העברי | עורך: מאיר כהן

הרי זה משיח

מאת: מאיר כהן

הרב צבי יהודה קוק ("לגותיבות ישראל") קבע כי: "הרצל-האישיות של הטבעת הצורה הלאומית הכללית צורת-עם על שאיפותינו ועבודותינו".
הרב שלמה אבינר חיבר הניצוצות "שעתיד משיח בן יוסף ליהרג.. וכך נפטר באיבו זה הניצוץ של משיח בן יוסף שבימינו- בנימין זאב הרצל".
הגר"א (קול התור א.ב.) הגדיר את תפקידו של משיח בן יוסף: "עבודת קיבוץ הגלויות, בניין ירושלים והרחבת ישוב ארץ ישראל... נאחזים ביעודו ובתפקידו של משיחא דאתחלתא (משיח הראשון)- משיח בן יוסף".

משיח בן יוסף נבחן על פי "מבחן התוצאה" ועל-פי מבחן זה אכן זכה הרצל להגשמת חזונו.
אוצר המדרשים (האות התשיעי) מניח תקווה לתקומת משיח בן יוסף: "יתקע מיכאל תקיעה גדולה ויבקעו מחילות המתים בירושלים ויחיה אותם הקב"ה, וילך משיח בן דוד ואליהו הנביא ויחיו את משיח בן יוסף".
על ימים אלו של חבלי משיח היטיבה לכתוב נעמי שמר:

"כאשר אני הולך
חבלי משיח הנה זה בא
בלי אין ובלי אן
חבלי משיח הנה זה בא
על ליבי כמו קמע
חבלי משיח הנה זה בא, היום
יש לי כל הזמן
הנה זה בא היום"
שיר קטן, שיר קטן

חזון הציונות של הרצל, אותו הצליח להציב ב- 44 שנות חייו, מתמשש לנגד עינינו ברוח חזונו של זכריה הנביא "פוזות תשב ירושלים מרוב אדם ובהמה בתוכה" (זכריה ב', 8).

בודאפשט. ערש הולדתו

"כשהייתי בגיל עשר פשט הקול בעיר שמשיח בא. הוא נמצא עכשיו בוינה ויש לו זקן שחור ושמו- הרצל" (ד.בן גוריון).

ביום כ' תמוז תרס"ד (3 ביולי 1904) מת "המשיח" והוא בן 44 שנים בלבד. החוזה נולד ב- 1860 בבודאפשט וכבר בגיל 24 זכה לתואר דוקטור למשפטים באוניברסיטת וינה. התמסר לכתובה, היה עיתונאי בוינה ובפריס וכתב סיפורים ומחזות עד פרשת דרייפוס וסערת האנטישמיות שהייתה ביהדות אירופה.

מכאן ואילך רתם את כישוריו וקסמו האישי למימוש חזון המדינה היהודית.

הרצל נדד בין ראשי האימפריות של אז, בריטניה, תורכיה, איטליה, רוסיה ועד האפיפיור להשיג פיסת קרקע להיאחזות יהודית- בארץ ישראל, בסיני ואפילו באוגנדה. פיסת הקרקע של הרצל עתידה היתה להוות הגשמת חזון האנושות כולה.

הרמב"ן קבע את הכלל "אם עשה והצליח הרי זה משיח". התרבות היהודית הניחה על בימת העתיד שני משיחים- בן יוסף ובן דוד. משיח בן יוסף הועמד במעמד של "המבשר"- סולל הדרך לגאולה ולמשיח בן דוד.

כבר במפגש המרתק שבין יוסף ליהודה (בראשית מ"ד, 18) הונחו היסודות: "אמר מלאכי השרת זה לזה בואו נרד למטה ונראה שור (יוסף) וארי (יהודה) מתנגחין... ועומדין והקנאה ביניהם עד שבא המשיח" (תנחומא, ויגש).

משיח בן יוסף מבשר את הגאולה החומרית ומשיח בן דוד את הגאולה הרוחנית: "משיח בן יוסף מהארץ ומשיח בן דוד משמיים" (הגר"א, קול התור א.ג.).

לדברי חז"ל- משיח בן יוסף עתיד להיהרג (בבלי, סוכה נ"ב ע"א) ו"לאחריו יופיע משיח בן דוד בענן".

האומנם המשיח צילצל בדמותו של הרצל? בהספר שנשא הרב קוק (כ"ז בתמוז תרס"ד) על מות הרצל ציטט: "ביום ההוא יגדל המספד בירושלים כמספד הדדרימון בבקעת מגידון" (זכריה י"ג, 11).

מספד זה התפרש ע"י חז"ל כהספד על משיח בן יוסף שנהרג "והנה בתור עקבתא דמשיח בית יוסף. נתגלה חזון הציונות בימינו...".

" מולדתנו ההיסטורית, זו הארץ היחידה שאנו קשורים איתה - היותה תנאי לקיומנו..."
נפשו של טבנקין נדדה בין התישבות לבטחון. לדעתו החריש באדמת הארץ קובע את גבולותיה- המחרשה והעובד העיברי הם גיבורי הארץ. הוא דגל בעלייה ההמונית כנגד "אנשי הסגולות"- יחידי הסגולה של העלייה ה-2 וטען "שאינם אנשי סגולה... וכל אחד יכול להיות כמותם".
טבנקין הונצח ברחובות הארץ ואף בישוב ייט"ב (יד יצחק טבנקין) בבקעת הירדן על גדת ואדי עוג'ה.

בשואה הוא רטן: "מדוע חיכה הקפטיל היהודי בפולין עד שירד לטמיון?"
ומנגד ראה הזדמנות "חורבן היהדות בגולה יוצר אפשרויות בנייה".
טבנקין נודע כהוגה דיעות, יכולות ביטוי מרשימות, איש אדמה והגנה.

טבנקין. איש סגולה

גאולה וסימני גולה

מאת: ד"ר עמנואל בן נאה

"בארץ ובתקופת הגאולה מתגלים ומתרבים סימני הגולה" כך מתריע יצחק טבנקין ערב מאורעות תל-חי ב-1919. "הכפירים מסביבנו מלאים נשק ואנחנו- בוטחים על המשטר החדש מבחוץ (הבריטים)".

ביום י"ג תמוז תשל"א, 6 ביולי 1971 שב טבנקין אל האדמה לשכון בין הרגבים אותם אהב.
יצחק טבנקין נולד ב- 1888 בעיר בבורויסק (כיום בבלארוס), ייסד בפולין את ארגון "פועלי ציון" ועלה לארץ ב- 1911.

ידו האחת החזיקה באת וביד השנייה החזיק בשלח בגדוד העבודה עם טרומפלדור. שם בגדוד העבודה עוצבה תפיסתו את נוף הארץ והבטחון- "לעבדה ולשמרה".

ב- 1921 נמנה עם קבוצת מייסדי עין חרוד שם חי עד יום מותו.

ב- 1923 נפרד המשק מגדוד העבודה והפך לגרעין- הקיבוץ המאוחד.

טבנקין נמנה עם ראש מפא"י בהקמתה ב- 1930. ממנה פרש ב- 1944 והקים את תנועת אחדות העבודה. היה חבר הכנסת הראשונה והשלישית ופרש ב- 1958.

מלחמת ששת הימים השיבה את טבנקין למרכז הבמה כאחד מאבות התנועה למען ארץ ישראל השלמה. לדבריו-

זמן מקום
תכנים ארץ ישראלים | בלוח השנה העברי

ירחון המכללה האקדמית לחינוך

חמדת הדרום
מכללה אקדמית לחינוך
HEMDAT HADAROM
College of Education

טל: 08-9937666
פקס: 08-9945532
שיחת חיוך: 1800-20-10-88
דוא"ל: hemdat@macam.ac.il
אתר: www.hemdat.ac.il

לקבלת הירחון בדואר/ במהדורה אלקטרונית נא לפנות בפקס/ בדוא"ל למכללה.

לשילוב מאמרים נא לפנות לעורך
טל: 02-6794412
נייד: 054-3334080
מייל: meir@makom.info

לימודי תואר שני M.Ed. במכללת חמדת הדרום
בבית המקראי וצוות במיון

תכנית M.Ed. -
התרבות היהודית בזיקתה אל התנ"ך והוראתה

מתאימה לבעלי תואר ראשון במדעי הרוח (B.A. או B.Ed.) ותעודת הוראה, עם ותק של 3 שנים לפחות בהוראה

תכנית M.Ed. -
חינוך מדעי

מתאימה לבעלי תואר ראשון (B.Sc. או B.Ed.) ותעודת הוראה במדעים או במתמטיקה, עם ותק של 3 שנים לפחות בהוראה

תכנית M.Ed. -
ניהול וארגון מערכות חינוך-מתאימה לבעלי תואר ראשון (B.A. או B.Ed.) ותעודת הוראה, עם ותק של 3 שנים לפחות בעבודה חינוכית

משך הלימודים: שנתיים, יום לימודים אחד מרוכז (יום ג' בשבוע)
סגל ההוראה: מורכב ממרצים בכירים ופרופסורים מהמוכילים בתחומם

מאגוז אביזר ומאוזן של 90 ומאוזן
נפתחה ההרשמה לתכנית שתחל בשנת הלימודים תשע"ד. מספר המקומות מוגבל!

08-9937666 | כרמיית 054-9007243
יעל: 054-9007228
www.hemdat.ac.il

חמדת הדרום
מכללה אקדמית לחינוך
בית ספר לימודי תואר שני
Hemdat Hadarom College Graduate School

"על קיצן ועל קצירך" - שירת חייה של נעמי שמר

מאת: פרופ' איתן אביצור וד"ר טלילה אלירם המרכז לחקר השיר הישראלי - אוניברסיטת בר אילן

חודש תמוז קשור קשר הדוק בשמה של נעמי שמר, אחת הדמויות המובילות בתרבות הישראלית והיוצרת שתרמה יותר מכל יוצר אחר לעיצוב הזמר הישראלי במחצית השנייה של המאה העשרים. בחודש זה נולדה (י"ז בתמוז תר"צ) ובו גם עלתה לגנזי מרומים (ז' בתמוז תשס"ד). יתרה מכך: שמר עצמה ניבאה בצורה מזעזעת את מותה באחד משיריה המרגשים ביותר אותו שינתה פעמים אחדות. שיר זה הנקרא "אמצע תמוז" הסתיים במקורו במילים "עֲכָשׁוּ בְּאֶמְצַע הַתָּמוּז לְמוֹת?". את השורה הזו שינתה מאוחר יותר וכך כתבה: "אֶבְל בְּאֶמְצַע הַתָּמוּז אָמוּת". דומה כי בבית המסיים שיר זה מצליחה שמר לקפל את כל עולמה בפריזמה העצובה של ימיה האחרונים:

עָצוּב לְמוֹת בְּאֶמְצַע הַתָּמוּז
דְּנָקָא כְּשֶׁהָאֶפְרָסְקִים בְּשָׁפַע
יְכַל הַפְּרִי דְּנָקָא צוֹחֵק בְּסַל
יְעַל קִיץָּ וְעַל קְצִירָךְ הַיָּדָד נָפַל

נעמי שמר. בת כינרת

בית זה טעון בשיבוצים, משמעויות ורמזים שתקצר היריעה כאן מלתארם. יש בו מאווירת ארץ ישראל, מהקיץ השופע בפירות, ובתוך כל אלו התחושה כי דווקא בימים אלו בהם ארץ ישראל צוחקת ומחייכת תיאלץ להשיב את רוחה.

נעמי שמר, בת קבוצת כינרת, בלטה בכישוריה המוזיקליים כבר מקטנותה. כנערה צעירה, עוד לפני צאתה ללימודים היתה מצטרפת בנגינת פסנתר למפגשי שירה בציבור בחדר האוכל של קבוצת כינרת, אותם הדריך אביה, מאיר ספיר. בשנות בגרותה יצאה ללימודי מוזיקה באקדמיה למוזיקה בתל אביב ובירושלים וחזרה לקיבוץ כמורה למוזיקה. בתפקידה זה החלה ביצירת שיריה הראשונים אשר חוברו לצרכי עבודתה, כגון "אחינו הקטן", "הדואר בא" ואחרים. לאחר נישואיה לשחקן גדעון שמר עזבה את הקיבוץ והחלה את דרכה המוזיקלית במרכז ההוויה התרבותית הישראלית, העיר תל אביב. מרגע זה והלאה התחברה בכל נפשה וכוחות יצירתה אל ארץ ישראל, נופיה ואנשיה, ואליה חיברה את עולמה האישי על כל חוויותיו, מעלותיו ומורדותיו. כך נוצר העולם המיוחד של נעמי שמר בו שזורים זה בזה אירועי חייה עם אלה של העולם היהודי, וכולם יחד רוויים עד לבלי הכיל בנופי הארץ והאדם שבמרכזם. החריף שבמבקריה, פרופ' דן מירון, גאלץ להודות בסופו של דיון במעמד המיוחד אליו הגיעה, כפי שכתב: "ניכרת יכולתה להיענות בזמר להלכי רוח היסטוריים משתנים של ציבור הנתון ברצף של תמורות חומריות ונפשיות". מיכל זמורה-כהן בחרה בשיריה כדוגמה מובהקת לשירי ארץ ישראל, ואלו דבריה: "נעמי שמר מלווה אותנו בצורה היותר נאמנה, על כל התפניות.....

1 "מסות על הספרות העברית בהקשר תרבותי-פוליטי" הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1987

רעשה הארץ

מאת: אבי אל-נתן

"אודיעהו כי האסון הנורא לא פגע בנפשותינו. רק הבית אשר ישבנו בו התמוטט, והעירייה צוותה לצאת מדיירתו למשך עשרים וארבע שעות, מפני הסכנה" (ש"י עגנון במכתב לש"י שוקן, חילופי איגרות 11.7.1927).

בי"א תמוז תרפ"ז (1927), בשעה 16:00 לערך, רעשה הארץ למשך שניות בודדות והותירה תילי חורבות בירושלים, יריחו, רמלה, שכם, א-סלט בעבר הירדן ובטבריה. הרעש הקטלני בעוצמה של 6.2 בסולם ריכטר גרם לכ- 300 הרוגים ומעל לאלף פצועים. בירושלים לבדה ניספו 130 איש ובשכם נהרגו כ- 150 מתושבי העיר. בתים רבים קרסו, מסגד אל-אקצה ניזוק, השומרונים בשכם נותרו ללא קורת גג והנציב העליון גאלץ לנדוד ממעונו ב"אגוסטה ויקטוריה" אל "בית מחניים".

הגיאולוג נתן שלם תיאר הרעש ביומנו: "יום ב' 11.7.1927 חזר החום לסורו הרע, ויעבור שוב את גבול השלושים. אולם קרוב לשעה ארבע, ירעדו מוסדות תבל ורעשה ירושלים. המהומה והמבוכה הייתה גדולה. בתים רבים נהרסו או שנסדקו ונפתחו פריצים. יש פצועים ומתים. מספרים מדויקים אין עדיין, אבל מספרים שבסביבות ירושלים האסונות גדולים יותר. הנני מחכה בכליון עיניים לידיעות שתבואנה בעיתונים.

יום ג' 12.7. ליל נדודים נורא. נעורתי בכל רבע שעה בבהלה ופחד, בחושבי כי הבית נפל תחת, וכי הפסל, פסל השיש, נפל ארצה וישבר. מה שמחת, כשהאיר היום, למצוא את הכל עומד על מקומו בשלום".

הימים הם ימי פרעות הדמים של תרפ"ז-תרפ"ט. הכנופיות הערביות עסקות בפרעות והיהודים נזעקים לסייע לפינוי הנפגעים ולאימוץ תושבי שכם ע"י העיר ... תל אביב.

מוקד הרעש היה בצפון ים המלח, השוכן לאורך קו השבר הסורי-אפריקאי, הידוע כאזור מוכה רעשים לאורך ההיסטוריה. השבר משתרע מהרי הטאורוס בסוריה ועד אגם ויקטוריה באפריקה, לאורך כ- 6000 ק"מ ונוצר לפני כ- 25 מיליון שנה כתוצאה מ"נדידת יבשות". נדידה הנמשכת גם בהווה- כאשר עבר הירדן "נודד" צפונה ומערב הירדן "נודד" דרומה. קו השבר הסורי אפריקאי נותר אזור רגיש מבחינה גיאולוגית ומהווה זרז להיערכות לרעידות אדמה.

הרי הטאורוס

בחודש ינואר 1837 אירע רעש אדמה טראומטי שגרם לכ- 5000 הרוגים בגליל. ב- 1759 התרחשה רעידת אדמה בגליל, בסוריה ובלבנון והותירה כ- 30,000 ניספים. ב- 1546 ניספו כ- 900 איש בשכם ורבים נוספים ברחבי הארץ. ב- 1068 נהרסה רמלה עד היסוד וב- 1034 נפגעו כ- 70,000 נפש.

ים המלח. מוקד הרעש

המקורות הקדומים הציבו את "הרעש" כעונש על חטאים. "ונסתם גיא הרי... כאשר נסתם מפני הרעש בימי עוזיה מלך יהודה" (זכריה י"ד, 5). ישעיהו הנביא (כ"ט, 6) מוכיח את העם "קול שמועה הנה באה ורעש גדול מארץ צפון לשום את ערי יהודה שממה מעון תנים". יחזקאל מנבא (ל"ח, 19): "ביום ההוא יהיה רעש גדול על אדמת ישראל".

אוצר המדרשים (זרובבל עמ' 160) מגדיר מועד לרעש "בשמונה עשר בו לחודש סיון יהיה רעש בבתים ובחומות ובמגדלים ותרגז תולדה הארץ ותושביה".

מדרש תנחומא תולה את הרעש בחטא "ישראל שאינן מפרישין מעשרותן... הקב"ה מבטי ורואה בתי עכו"ם יושבים על תילם ובית מקדש חרב, באותה שעה רוצה להפיל את העולם ומזעזע, אמר הקב"ה: כל הרעש הזה בשביל לקדש את שמי". המדרשים הגדירו את הרעש- "זוועות" (מדרש תהילים י"ח ד"ה י"ב, תנחומא, בראשית סימן י"ב).

הרעש של 1837 היה הנורא והקטלני ביותר בעת החדשה. בעקבות הרעש חוברו קינות על חורבן קהילות הגליל.

אחת מהן חברה על ידי ר' אברהם חלאוה ונאמרה בתשעה באב תקצ"ז (1837) בבית הכנסת שער השמים בלונדון. קינה על 4000 נשים וטף שנהרגו "ונהרסו הערים והיו דומן לאדמה".

"אל רעש העיר טבריא וצפת משוש הארץ...

ניחלנו ונדכינו ורוח אין בקרבנו...

יחד אנשים ונשים, בחורות וגם ישישים, חרדים וגם ניגשים שכבו מתחת לארץ...

אבל כבנות היענה, אגדיל מידי יום ושנה

על הרג עדת מי מנה, נוע תנוע ארץ...

אוי לדור שכך עלתה, בימיו רעשה ארץ..."